

O'QUVCHI SHAXSIYATINING PSIXOLOGIK RIVOJLANISHI

Burteshova A.B.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi, O'zbekiston.

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'quvchi shaxsiyatining psixologik rivojlanish jarayoni ilmiy-nazariy asosda yoritiladi. Shaxsiy rivojlanish maktab yoshidagi bolalarda individual xususiyatlarning shakllanishi, emotsional-intellektual o'sish, ijtimoiy moslashuv va o'z-o'zini anglash jarayonlari bilan chambarchas bog'liq. Tadqiqotda o'quvchilarning psixik jarayonlari va shaxsiy fazilatlar, maktab muhitining tarbiyaviy roli hamda psixologik-pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi. Maqolada rivojlanish bosqichlari va har bir bosqichdagi psixologik ehtiyojlar, motivatsiya, o'z-o'zini boshqarish va shaxsiy qadriyatlar tizimining shakllanishi nazarda tutiladi.

Kalit so'zlar: shaxsiy rivojlanish, psixologik xususiyatlar, o'quvchi shaxsi, emotsional intellekt, ijtimoiy moslashuv, psixodiagnostika, maktab muhiti.

PSYCHOLOGICAL DEVELOPMENT OF THE STUDENT'S PERSONALITY

Burteshova A.B.

Teacher of Chirchik State Pedagogical University, Uzbekistan.

Abstract. This article discusses the process of psychological development of the student's personality on a scientific and theoretical basis. Personal development is closely related to the formation of individual characteristics, emotional and intellectual growth, social adaptation and self-awareness in school-age children. The study analyzes the psychological processes and personal qualities of students, the educational role of the school environment,

and psychological and pedagogical approaches. The article considers the stages of development and the psychological needs of each stage, motivation, self-control and the formation of a personal value system.

Keywords: personal development, psychological characteristics, student's personality, emotional intelligence, social adaptation, psychodiagnostics, school environment.

O'quvchi shaxsiyatining psixologik rivojlanishi zamonaviy pedagogika va psixologiya fanida muhim o'ringa ega bo'lgan muammolardan biridir. Maktab yoshidagi bolalarda shaxsiy rivojlanish faqat bilim olish bilan cheklanmay, balki ularning hissiy holati, ijtimoiy munosabatlari, o'z-o'zini anglash va o'zini boshqara olish qobiliyatlari orqali namoyon bo'ladi. Bu davrda bolaning ichki dunyosi faol shakllanadi, o'z shaxsiga nisbatan munosabatlari, hayotiy qadriyatlari va kelajakdagi ijtimoiy rollari asos solinadi. Shuning uchun ham pedagogik jarayonda nafaqat ta'lim, balki tarbiya, shaxsiy yondashuv va psixologik qo'llab-quvvatlash vositalari muhim ahamiyat kasb etadi.

Psixologik rivojlanish doirasida o'quvchilarning emotsional barqarorlik darajasi, muloqot madaniyati, mustaqil fikrlash va muammoli vaziyatlarga nisbatan moslashuvchan yondashuvi o'rganiladi. Shu bilan birga, ta'lim muassasasidagi ijtimoiy muhit, o'qituvchi va sinfdoshlar bilan bo'lgan munosabatlar, oila sharoiti kabi omillar ham o'quvchi shaxsi rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada o'quvchi shaxsiyatining psixologik rivojlanish xususiyatlari, omillari va uni samarali yo'naltirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ko'rib chiqiladi.

O'quvchi shaxsiyatining psixologik rivojlanishi ko'p bosqichli va murakkab jarayon bo'lib, har bir yosh davrining o'ziga xos psixologik xususiyatlari mavjud. Maktabgacha yoshdan boshlab, o'rta va yuqori sinf o'quvchilarigacha bo'lgan davrda bola individual shaxs sifatida shakllanadi. Bu jarayonda asosan kognitiv rivojlanish, emotsional holat, ijtimoiy munosabatlar

va axloqiy qadriyatlar muhim rol o'ynaydi. O'quvchi o'z bilim va ko'nikmalarini maktab muhitida egallab borarkan, u o'z-o'zini anglash va baholashni ham o'rganadi. Bu esa shaxsiy ong va o'z shaxsiga nisbatan ijobiy munosabat shakllanishining asosidir.

Psixologik rivojlanishga ta'sir qiluvchi omillar orasida birinchilardan bo'lib oila, ya'ni ota-onaning tarbiyaviy uslubi va psixologik qo'llab-quvvatlovi turadi. Oila muhiti barqaror va emotsional jihatdan sog'lom bo'lsa, bola o'zini xavfsiz his qiladi, bu esa uning maktabda ijobiy faoliyat yuritishiga imkon yaratadi. Shu bilan birga, maktabning ijtimoiy-psixologik muhiti, o'qituvchi shaxsiyati va pedagogik yondashuvlar ham bolaning ichki dunyosiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, o'qituvchining bolaga bo'lgan munosabati, uni qo'llab-quvvatlashi va ijobiy rag'batlantirishi o'quvchi o'zini qadrlash hissining shakllanishiga yordam beradi.

O'quvchi shaxsi rivojida motivatsiyaning roli alohida e'tiborga loyiqdir. Agar bola ichki motivatsiyaga ega bo'lsa, ya'ni o'z ehtiyoji va qiziqishi asosida harakat qilsa, u darslarga ko'proq ishtirok etadi, faol va mustaqil bo'ladi. Tashqi motivatsiya esa mukofot, maqtov yoki jazolash asosida shakllanadi. Psixologlar ta'kidlaganidek, har ikki turdagi motivatsiya bir-birini to'ldiradi, ammo ichki motivatsiya shaxsiy rivojlanish uchun yanada barqaror asos hisoblanadi. Shu sababli, pedagogik yondashuvda o'quvchilarning ichki motivlarini rag'batlantirish muhim vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Shaxsiy rivojlanish jarayonida o'quvchilarning emotsional intellekti ham rivojlanadi. Emotsional intellekt bu — o'z va boshqalar emotsiyalarini anglash, boshqarish va ularga mos munosabatda bo'lish qobiliyatidir. Bu ko'nikmalar sinfdagi o'zaro muloqot, guruh bilan ishlash, muammolarni hal qilish va qaror qabul qilishda muhim ahamiyatga ega. Emotsional intellekti rivojlangan o'quvchi ijtimoiy jihatdan faolroq, ziddiyatli vaziyatlarda murosaga moyil va empatiyaga ega bo'ladi.

Maktab psixologi ushbu rivojlanish jarayonini kuzatib borishi, har bir bolaning psixologik portretini shakllantirib, individual yondashuv asosida profilaktik va tuzatish ishlarini olib borishi kerak. Zamonaviy psixologiyada qo'llanilayotgan diagnostika vositalari — testlar, so'rovnomalar, suhbatlar orqali o'quvchilarning qiziqishlari, hissiy holati, o'ziga bo'lgan ishonchi va ijtimoiy munosabatlari o'rganiladi. Bu ma'lumotlar esa o'qituvchilar va ota-onalar bilan hamkorlikda bola shaxsini yanada samarali rivojlantirish imkonini beradi.

Shuningdek, o'quvchi shaxsini rivojlantirishda psixologik xavfsizlik muhim ahamiyatga ega. Maktabda tahqirlanish, masxara qilish, adolatsizlik kabi omillar o'quvchi ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi va bu holat o'z navbatida uning motivatsiyasi, o'ziga bo'lgan ishonchi va ijtimoiy faolligini pasaytiradi. Shu sababli, pedagogik jamoaning asosiy vazifalaridan biri — maktabda sog'lom psixologik muhitni yaratishdan iboratdir.

O'quvchi shaxsiyatining psixologik rivojlanishi ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, u bola individual shaxs sifatida shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayon o'z ichiga emotsional holat, kognitiv qobiliyatlar, ijtimoiy munosabatlar va axloqiy qadriyatlarning uyg'un rivojlanishini oladi. Rivojlanish samaradorligi esa ko'p jihatdan oilaviy muhit, maktab psixologik muhiti, o'qituvchining yondashuvi va bolaning o'z-o'zini anglash darajasiga bog'liqdir. Maktab muassasalarida psixologik xizmatni kuchaytirish, pedagog va ota-onalar o'rtasida hamkorlikni mustahkamlash, shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni joriy etish orqali o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga erishish mumkin.

Psixologik rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi omillarni to'g'ri aniqlash va har bir o'quvchiga individual yondashuv asosida metodik ish olib borish nafaqat o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini oshiradi, balki ularning jamiyatda o'z o'rnini topishiga, mustaqil, mas'uliyatli va ijtimoiy faol shaxs bo'lib shakllanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдурахмонов Қ. Қ. (2012). Болалар ва ўсмирлар психологияси. Тошкент: Ўқитувчи.
2. Xolmurodova M. S. (2021). Shaxs psixologiyasi: O‘quv qo‘llanma. Toshkent: TDPU nashriyoti.
3. Vygotskiy L. S. (1991). Psixologik rivojlanish nazariyasi. Moskva: Pedagogika.
4. Yusufbekova R. A., Karimova Z. M. (2020). Maktab psixologiyasi asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya.
5. Bronfenbrenner U. (2002). Ekologik tizimlar nazariyasi va bola rivojlanishi. Nyu-York: Harvard University Press.